

Vergaderjaar 2019–2020

32 820

Nieuwe visie cultuurbeleid

Nr. 328

BRIEF VAN DE MINISTER VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 12 december 2019

Als je in het Nationaal Archief naar het Plakkaat van Verlatinge kijkt, ben je niet alleen getuige van de geboorte van ons land. Je kijkt ook in de spiegel die de geschiedenis ons voorhoudt. Zo staat het gevecht tegen de Spaanse overheersing toen voor iets dat nu nog steeds geldt: het verlangen naar vrijheid en onafhankelijkheid. Zo zijn elementen uit het Plakkaat nog steeds te herkennen in onze hedendaagse samenleving en onze instituties. Het zegt iets over hoe we ons tot elkaar verhouden en waarom dingen vandaag geregeld zijn, zoals ze geregeld zijn.

Historische context van de documenten

De Unie van Utrecht, het Plakkaat van Verlatinge en de Apologie van Willem van Oranje markeren het ontstaan van Nederland. Ze staan symbool voor het streven naar vrijheid en het verzet tegen overheersing, waarbij waarden als vrijheid, religievrede en zelfbeschikkingsrecht centraal staan. De teksten vormen het fundament van onze onafhankelijkheid. In meerdere opzichten kunnen we dus spreken van «de geboortepapieren van Nederland».

- *De Unie van Utrecht* (1579) is een staatkundig verdrag tussen onafhankelijke gewesten en steden dat tot doel heeft: zich te onttrekken aan de Spaanse overheersing. In het traktaat worden afspraken gemaakt over godsdienst, defensie en belastingen. Ook wordt geregeld dat de aangesloten gebieden naar buiten toe als één gewest opereren, terwijl ze binnen hun eigen gebied hun privileges behouden. Het document wordt gezien als een eerste proeve van een Grondwet.
- In *de Apologie van Willem van Oranje* (1580) bepleit onze Vader des Vaderlands vrijheid en verdraagzaamheid. Het geschrift is een reactie op zijn vogelvrijverklaring door de Koning van Spanje. Hij vraagt de Koning hém te straffen voor zijn verzet en niet zijn volk. De Apologie eindigt met de lijfspreuk van de prins: «Je maintiendrai Nassau».
- *Het Plakkaat van Verlatinge* (1581) is beïnvloed door de Apologie van Willem van Oranje. In het document zweert de Staten-Generaal de

Spaanse Koning af, met de gedachte dat de vorst dienstbaar moet zijn aan het volk: *«een vorst is aangesteld tot hoofd van zijn onderdanen om hen onder zijn hoede te nemen en te beschermen, zoals een herder zijn schapen beschermt en de onderdanen zijn niet geschapen ten behoeve van de vorst om hem in alles wat hij beveelt onderdanig te zijn en als slaaf te dienen»*. Vanuit de westerse geschiedenis gezien is het Plakkaat het eerste document waarin het volk besluit zich te ontdoen van de tot dan toe geldende machtsstructuur. Het is in feite onze eigen «onafhankelijkheidsverklaring». De Amerikaanse Declaration of Independence (1776) is gebaseerd op ons Plakkaat van Verlatinge. Er zijn zelfs passages letterlijk uit overgenomen.

Het Plakkaat van Verlatinge en de Unie van Utrecht maken onderdeel uit van de nationale archiefcollectie. Het Nationaal Archief is krachtens de Archiefwet de bewaarplaats van de archieven van de centrale overheid. Die archieven omvatten niet alleen de neerslag van het handelen van de huidige overheidsorganen, maar ook van hun rechtsvoorgangers. Zo liggen de archieven van de Staten-Generaal en de Raad van State uit de tijd van de Republiek ook in het Nationaal Archief. De Apologie van Willem van Oranje wordt beheerd in het Koninklijk Huisarchief.

Tentoonstellen van de geboortepapieren

De geboortepapieren van een land fungeren als bindmiddel. Ze geven inzicht in de ontstaansgeschiedenis van het land en vormen een belangrijk onderdeel van de identiteit ervan. Voor inwoners van dat land – of zij daar geboren zijn of niet – biedt dat houvast en verbinding. Ik vind het daarom belangrijk dat meer mensen makkelijker kennis kunnen nemen van de geboortepapieren. Dat sluit goed aan bij de maatregelen die ik al neem voor het vergroten van de zichtbaarheid en toegankelijkheid van erfgoed in brede zin en het vergroten van ons historisch democratisch bewustzijn. De Kamerleden Heerma (CDA) en Dijkhoff (VVD) hebben hier tijdens de Algemene Politieke beschouwingen terecht aandacht voor gevraagd (Handelingen II 2019/20, nr. 2, items 2 en 5). Samen met het Nationaal Archief ben ik nagegaan op welke wijze deze belangrijke documenten permanent tentoon kunnen worden gesteld. Dit wil ik doen langs twee lijnen.

Ten eerste door het verder versterken van de publieksfunctie van het Nationaal Archief, want hier bevinden zich de originele documenten. Op deze plek worden belangrijke archiefstukken voor een breed publiek ontsloten. Zoals de Minister President tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen (Handelingen II 2019/20, nr. 3, items 3 en 6) al aangaf zijn de documenten zeer fragiel en moeten ze onder de juiste klimatologische omstandigheden tentoongesteld worden. Experts waarschuwen dat na een week tentoonstellen in het daglicht, de inkt vrijwel verdwenen is. Ik vind het van groot belang dat de originele documenten behouden blijven voor toekomstige generaties. Het Nationaal Archief beschikt over de juiste klimatologische voorzieningen om de originele documenten te kunnen bewaren én tonen.

Het Nationaal Archief trekt de laatste jaren steeds meer bezoekers naar tentoonstellingen en heeft meerdere nominaties en museumprizen op zijn naam staan. Met de educatieve tentoonstelling *Wie ben ik wie was jij* was het archief een van de twee finalisten van de Museumeducatie Prijs 2019. Vanaf september 2021 is de verwachting dat jaarlijks 90.000 scholieren het archief zullen bezoeken, door een samenwerkingsproject met ProDemos. Het Nationaal Archief is onderdeel van het netwerk van Canonmusea en zal in dat verband nog meer iconische archiefstukken uit onze geschiedenis tentoonstellen. Ik zie echter kansen om nog méér

bezoekers de weg naar het Nationaal Archief te helpen vinden. Hiervoor ga ik de komende tijd, met Nationaal Archief, maatregelen voor uitwerken.

Daarnaast wil ik nagaan hoe replica's van de documenten op andere locaties tentoongesteld kunnen worden. Ik ga onder andere samen met het Nationaal Archief en de Tweede Kamer verkennen hoe tijdens de verbouwing en in de nieuwbouw van de Tweede Kamer een plek gecreëerd kan worden voor het tentoonstellen van de documenten. Gedurende de verbouwing van het Binnenhof bevindt de tijdelijke locatie van de Tweede Kamer zich overigens op 300 meter van het Nationaal Archief.

Maatregelen korte termijn

Om zo snel mogelijk een breed publiek kennis te laten maken met de documenten zet ik op de korte termijn de volgende stappen. In de zomer van 2020 opent bij het Nationaal Archief een nieuwe vaste opstelling over de geboortepapieren van Nederland. Deze opstelling is zeven dagen in de week gratis te bezoeken. Hierin zullen in ieder geval het Plakkaat van Verlatinge, de Unie van Utrecht en de Apologie van Willem van Oranje te zien zijn. Met het Koninklijk Huisarchief is besproken dat de Apologie in tijdelijke bruikleen gegeven kan worden aan het Nationaal Archief. Tijdens het WGO van 18 november jl. vroeg de heer El Yassini om *alle* geboortepapieren tentoon te stellen, hij noemde bijvoorbeeld ook de Vrede van Munster. In overleg met het Nationaal Archief bekijk ik welke documenten er in de nieuwe vaste opstelling te zien zullen zijn.

Met alleen het tonen van de documenten zijn we er niet. Door in de nieuwe vaste opstelling het verhaal en de context ervan toe te voegen, kunnen de documenten nog aan waarde winnen. Dit moet op een manier gebeuren waardoor het voor jong en oud te begrijpen is. Aan de vaste opstelling van de geboortepapieren wordt publieksprogrammering gekoppeld, met een educatieprogramma en lespakketten voor scholen, rondleidingen en ruimte voor debat. De presentatie wordt ook online zichtbaar. Aan de nieuwe vaste opstelling wordt een communicatiecampagne gekoppeld. Door deze campagne krijgen zowel de geboortepapieren zelf als het Nationaal Archief als plek waar deze te zien zijn, meer bekendheid. In aanloop naar de nieuwe vaste opstelling is vanaf begin volgend jaar een tijdelijke tentoonstelling rondom het Plakkaat van Verlatinge en de Unie van Utrecht te zien.

In de Tweede Kamer liggen momenteel replica's van het Plakkaat van Verlatinge en de Unie van Utrecht. Met de Tweede Kamer en het Koninklijk Huisarchief is afgesproken dat een replica van de Apologie van Willem van Oranje aan deze opstelling wordt toegevoegd. De drie replica's worden voorzien van tekst en toelichting. Dit is begin 2020 gereed.

Tot slot

Met de maatregelen die ik voor de korte termijn neem, zet ik belangrijke eerste stappen in het toegankelijk maken van de geboortepapieren van Nederland. Ik informeer u voor de zomer van 2020 over de voortgang en verdere uitwerking van de plannen voor de langere termijn.

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
I.K. van Engelshoven